

LES INSTITUCIONS DE LA IL·LUSTRACIO A GIRONA *

PER

ERNEST LLUCH MARTIN

L'evolució de la Il·lustració a Catalunya és un capítol que totjust està començant a ésser escrit. En general, els estudis sobre la Il·lustració a Espanya dediquen poc espai a l'anàlisi de la nostra cultura. Les peculiaritats de la Catalunya del temps feren sense dubte que la nostra cultura tingués un camí poc fresat: allunyament de la Universitat de Barcelona cap a Cervera, represió portada a terme per la Reial Audiència del Principat i lentitud per el reconeixement de les institucions acadèmiques, per un costat, i proximitat amb l'esplendorosa cultura francesa i creixement econòmic ràpid en la segona meitat del segle XVIII, per un altre.

Per a conèixer la Il·lustració ha d'ésser analitzat com un element bàsic el de les institucions que n'havien d'ésser canals. Aquestes institucions no solament cresqueren al redòs de Barcelona sinó que s'extengueren, al menys en intents, per tota la nostra geografia. En són mostres les dues actives Societats Econòmiques d'Amics del País de Tarragona i Tàrrrega, l'Acadèmia de Lleida i els intents més o meys frustrats de Girona, Puigcerdà i Vic.

Les institucions il·lustrades a Girona giren al voltant de Jaume Oliveras. Oliveras va nèixer en 1698 i fou un ric terratinent cosa que li permetia de no treballar. A més a més, en la seva llarga vida ocupà el càrrec de Comisari-electoral i Síndic apoderat del Gremi de Pellaires i va dedicar els seus ocis a la experimentació agrícola. Els seus treballs en aquest camp li justificaren que s'autodenominés físic experimental i que intentés, gràcies a l'establiment d'una Societat Econòmica d'Amics del País i d'una Confe-

* He utilitzat bàsicament elements de la meua tesi *El pensament econòmic a Catalunya: 1760-1840. Els inicis del proteccionisme*.

rència de Física experimental i Agricultura, d'institucionalitzar un moviment il·lustrat a Girona.¹

Les seves experiències agronòmiques degueren ésser nombroses, doncs almenys n'hem trobat testimoni de quatre. Les detectades havien sigut enviades a la Societat Econòmica de Tàrrega i a la conferència de Física Experimental de Barcelona. La primera de la qual tenim coneixement és la que la Conferència de Física va rebre el 1772 de la Junta de Comerç sobre un nou pa obtingut amb blat i patata, per a estalviar el primer.² L'informe de la Conferència fet a instàncies de la Junta fou molt favorable, encara que anys després va emetre un «Dictamen sobre un método de Jaime Oliveras para multiplicar el trigo y coger en un mismo año dos cosechas de este grano» escèptic a la experiència basant-se en que una flor no fa estiu.

A la Societat de Tàrrega hi ha constància del cultiu d'un perer en un test i de plantar llavors de blat, faves i pèsols prèviament banyades amb aigua de calç i llexiu de cendra per a eliminar la cugula i els frares. D'aquest darrer experiment, sol·licitat per la mateixa Societat de Tàrrega, en queda una descripció escrita pel mateix Oliveras: «Breve relación de la política económica, Junta que se celebró el día diez y nueve de marzo de este año mil setecientos ochenta y seis en la pieza capitular del Ayuntamiento de esta ciudad de Gerona, siendo su Director Jaime Oliveras vecino de la misma ciudad, uno de los socios de la Real Sociedad de los Amigos del País de Tàrrega».

L'experimentació d'aquesta ampliació del mètode de Parmentier fou sol·licitat per l'Ajuntament que es realitzés en les seves pròpies sales, cosa que és un bon i aïllat inici de l'acolliment favorable que tingué en aquells moments Oliveras. El seu prestigi com a tècnic agrícola fou, en el nostre entendre, considerable, encara que no del tot sòlid, basant-nos al dir això més en l'opinió de la Conferència que en la molt més favorable de la Societat de Tàrrega («sujeto de una innata inclinación a la indaga-

¹ El material que utilitzem per aquest treball és de l'Arxiu de Tàrrega («Papeles de la Sociedad Económica») i de l'Arxiu de l'Acadèmia de Ciències i Arts, en especial la Caixa 31. El Dr. Santiago Sobrequés ha tingut l'amabilitat de comunicar-me que sobre Jaume Oliveras o les institucions il·lustrades gironines no hi havia cap referència a la bibliografia gironina ni cap rastre en els arxius de Girona.

² Recordi's que que les famosíssimes publicacions de Parmentier a favor de l'extensió de la patata s'iniciaren a partir d'aquest mateix any.

ción de los arcanos de la naturaleza, mayormente de los concernientes a la Agricultura»).

Una vegada arribats a aquest judici sobre la vàlua personal d'Oliveras, és el moment d'interrogar-se sobre les raons que feren fracassar els intents d'Oliveras per a fundar una Societat Econòmica i una Conferència de Física. La sol·licitud al «Consejo de Castilla» per a la primera està dataada el 2 de juny de 1777 sense que tingués èxit el projecte. En el mateix any es dirigeix a la S. E. de Tàrrrega explicant aquest fracàs: «prevengo a Vds. que la felicidad de esta ciudad pende únicamente de poder yo lograr, por medio de este Memorial o de dirigirme bien esa Real Sociedad pues los émulos no trabajan a otro fin que a derribar mis sanas ideas tan ventajosas por esta ciudad y por el estado y no tengo otro hilo con que sostenerme ni esperanza de hallarlo en esta ciudad que nuestro caballero gobernador hasta el síndico personaje deja de fomentar y patrocinar mis representaciones y proyectos en beneficio y alivio del público y del estado». La manca de recolzament és, doncs, gairebé total, ja que pel gener de 1778 parla de que: «somos tres o cuatro artesanos, que lo intentamos, para adelantar la industria en general». ¿Provenia aquest buit social de la manca d'interés dels gironins, de la dèbil formació d'Oliveras o d'ambdues coses? El que sí coneixem és que la situació no millorà gaire sensiblement amb el temps, malgrat l'anteriorment citada posició de l'Ajuntament. Així en el 1785 escriu Oliveras: «... hay una suma frialdad en los sujetos que deberian promover o adelantar la industria en esta ciudad... Gerona necesita una Sociedad Económica para adelantar la industria pues que he practicado yo y el nuestro Ilustrísimo Sr. Obispo, cuantas diligencias conducian para establecer dicha Sociedad y han estado vanas nuestras diligencias y pasos».

L'intent de formar una Conferència de Física el 1772 tampoc tingué un camí fàcil. Des d'aquest any, en que es dirigeix a la Conferència barcelonina indicant el seu desig de «... establecer en ella (Gerona) una Conferencia de Física Experimental, para tratar de exaltar las Artes y la Agricultura; de adelantar la industria...», fins a 1785 el seus esforços s'estrellaren l'un darrera l'altra. En aquest any «ya el Excmo. Sr. D. Feliz Oneille me concedió establecer en esta ciudad una Conferencia de Física Experimental para hacer experimentos para exaltar las artes y la agricultura y para eso el Ayuntamiento una sala para celebrar las Juntas», però la mort

del governador fa que el projecte no avanci i que a l'any següent, quan ja té 78 anys, dirigeixi un Memorial al nou governador «para que se digne aprobar la Conferencia de Física Experimental que aprobó el Excmo. su antecesor».

Després de 1786 perdem qualsevol rastre d'Oliveras i de les institucions il·lustrades de Girona. L'edat avançada d'Oliveras i la rebuda social que havien merescut les seves iniciatives ens fan creure que aquests projectes i iniciatives no arribaren a arrelar.